

פעולות בנק ישראל

1. סיכום המאזן לסוף שנת 1965

הנכסים וההתחייבויות של בנק ישראל הגיעו בסוף שנת 1965 ל-2,858.2 מיליון ל"י, לעומת 2,575 מיליון ל"י בסוף 1964 — עלייה בסך 283.2 מיליון ל"י, שהן 11 אחוזים. גידול זה נובע, בעיקרו, מחידוש הגידול בצבירת יתרות מטבע חוץ, אלה עלו במשך 1965 ב-294 מיליון ל"י בקירוב.

(א) הנכסים

1. מטבע החוץ

סך נכסי הבנק, ברוטו, במטבע חוץ ובזהב, לרבות הלוואות למדינות ולמוסדות זרים, היתרה, ברוטו, בחשבונות הסילוקין, וההשתתפות במוסדות בינלאומיים, הגיע בסוף 1965 ל-2,002.4 מיליון ל"י, שהן 667.5 מיליון דולר, לעומת 1,712.2 מיליון ל"י, שהן 570.7 מיליון דולר, בסוף 1964.

2. התחייבויות הממשלה

התחייבויות הממשלה לבנק, ברוטו, ירדו ב-108.4 מיליון ל"י — מ-404.8 מיליון ל"י בסוף 1964 ל-296.4 מיליון ל"י בסוף 1965. ירידה זו נובעת מירידה בסך 53.6 מיליון ל"י ביתרת המקדמה לממשלה, שנועדה לפירעון מוקדם של חובות במטבע חוץ, ומירידה בסך 54.8 מיליון ל"י במקדמות שוטפות לממשלה. הירידה במקדמות לממשלה נובעת משינוי בשיטת הרישום: הסעיף "מקדמות לממשלה" בוטל ובמקומו נרשמים פיקדונות הממשלה, נטו, דהיינו פיקדונות הממשלה בניכוי משיכותיה.

3. ניכיון השטרות

בניכיון המשנה של שטרות לציבור במטבע ישראלי חלה בשנת 1965 עלייה בסך 5.6 מיליון ל"י — מ-68.4 מיליון ל"י בסוף שנת 1964 ל-74.0 מיליון ל"י בסוף 1965 — עלייה הנובעת, רובה ככולה, מניכיון משנה של שטרות במסגרת הקרן למימון היצוא. כמו כן, חלה עלייה, בסך 2.5 מיליון ל"י (0.8 מיליון דולר), בניכיון המשנה של שטרות במטבע חוץ. בסך הכול גדל האשראי, שנתן בנק ישראל לציבור, באמצעות ניכיון משנה של שטרות, ב-8.1 מיליון ל"י. העלייה המאונית באשראי זה הסתכמה אמנם ב-23.7 מיליון ל"י, אולם, 15.6 מיליון ל"י ממנה הינם רכישה חוזרת, מבנקים מסחריים, של שטרות שמכר להם בנק ישראל.

(ב) ההתחייבויות

1. שטרי כסף ומעות במחזור

סכום שטרי הכסף והמעות במחזור גדל במשך שנת 1965 ב-11.3 אחוזים — מ-616.7 מיליון ל"י בסוף 1964 ל-686.6 מיליון ל"י בסוף 1965.

הנכסים וההתחייבויות של בנק ישראל, 1964 ו-1965

העלייה או הירידה (-) מ־1964 ל־1965	1964	1965	1964	1965	
(מיליוני ל"י) (אחוזים)	(מיליוני ל"י) (אחוזים)	(מיליוני ל"י) (אחוזים)	(מיליוני ל"י) (אחוזים)	(מיליוני ל"י) (אחוזים)	
17.9	296.6	74.2	80.1	1,657.4	1,954.0
8.3	0.9	0.5	0.5	10.8	11.7
-0.9	-2.2	10.8	9.8	241.1	238.9
-48.3	-53.6	5.0	2.4	111.0	57.4
-100.0	-52.7	2.3	—	52.7	—
20.4	23.6	5.2	5.7	115.6	139.2
-16.2	-7.1	2.0	1.5	43.9	36.8
-10.0	-0.1	—	—	1.0	0.9
9.2	205.4	100.0	100.0	2,233.5	2,438.9
22.8	77.8			341.5	419.3
11.0	283.2			2,575.0	2,858.2
11.3	69.9	27.6	28.2	616.7	686.6
-48.8	-124.0	11.4	5.3	254.2	130.2
20.0	264.0	59.2	65.1	1,323.0	1,587.0
-39.0	-6.2	0.7	0.4	15.9	9.7
—	—	0.9	0.8	20.0	20.0
45.9	1.7	0.2	0.2	3.7	5.4
9.2	205.4	100.0	100.0	2,233.5	2,438.9
22.8	77.8			341.5	419.3
11.0	283.2			2,575.0	2,858.2

נכסים

מטבע חוץ וזהב *

השתתפות במוסדות בינלאומיים

ניירות ערך ממשלתיים

מקדמות לממשלה במטבע חוץ
לפירעון מוקדם של חובות

התחייבויות שוטפות של הממשלה

שטרות שנוכו לציבור

הלוואות למדינות ולמוסדות זרים

חשבונות אחרים

סך־הכול

חשבונות מקבילים **

סך הכול כללי

התחייבויות

שטרי כסף ומעות במחזור

פיקדונות הממשלה ***

פיקדונות מוסדות בנקאיים
ומוסדות כספיים ****

חשבונות סילוקין

הון וקרנות

חשבונות אחרים

סך הכול

חשבונות מקבילים

סך הכול כללי

* לרבות חשבונות סילוקין, ברוטו, בקשר להסכמי תשלומים.
** לרבות חשבונות ערשני מוון, אשראים דוקומנטריים וערכויות.
*** כולל סכום קטן של פיקדונות מוסדות בינלאומיים.
**** לרבות פיקדונות תושבי חוץ.

2. פיקדונות הממשלה

סכום פיקדונות הממשלה ירד ב־1965 מ־124.0 מיליון ל"י, והוא הסתכם ב־130.2 מיליון ל"י, לעומת 254.2 מיליון ל"י בסוף 1964.

3. פיקדונות מוסדות בנקאיים ומוסדות כספיים

הפיקדונות של המוסדות הבנקאיים והכספיים, במטבע ישראלי, עלו ב־78.4 מיליון ל"י, פיקדונותיהם במטבע חוץ עלו ב־185.6 מיליון ל"י — מ־779.5 מיליון ל"י בסוף 1964 ל־965.1 מיליון ל"י בסוף 1965. מתוך זה היה הגידול בסך 134.7 מיליון ל"י בפז"ק, וגידול בסך 35.7 מיליון ל"י חל בסכומי פיקדונות תמ"מ. יתרת הגידול היתה בפת"ח.

2. הנכסים וההתחייבויות במטבע חוץ ובזהב

(א) מטבע החוץ והזהב

סך נכסי בנק ישראל במטבע חוץ ובזהב בסוף 1965 הגיע ל־2,002.4 מיליון ל"י (667.5 מיליון דולר) לעומת 1,712.2 מיליון ל"י (570.7 מיליון דולר) בסוף 1964, גידול בסך 96.8 מיליון דולר, שהם 16.9 אחוזים. ב־1965 לא חל, למעשה, שינוי ביתרות הזהב שברשות הבנק, והן עמדו על 204.9 מיליון ל"י (68.3 מיליון דולר). חלקו של הזהב בכלל הנכסים, ברוטו, במטבע חוץ, כפי שפורטו לעיל (כולל הזהב), ירד מ־12.6 אחוזים בסוף 1964 ל־10.2 אחוזים בסוף 1965.

לוח כ"א-2

נכסי בנק ישראל במטבע חוץ ובזהב, 1964 ו־1965

(מיליוני דולרים)

(סוף התקופה)

מטבע חוץ	זהב	הלוואות לחוץ לארץ	יתרות, נטו, בחשבונות סילוקין	סך־כל הנכסים, ברוטו	סך־כל פיקדונות תושבי חוץ :	סך־כל הנכסים, נטו
1964 דצמבר	476.8	68.2	14.6	2.2	561.8	21.9
1965 ינואר	479.8	68.2	14.5	3.1	565.6	23.7
פברואר	487.8	68.2	14.7	4.4	575.1	22.6
מארס	543.4	68.2	12.6	4.7	628.9	22.3
אפריל	535.4	68.2	12.4	3.8	619.8	22.7
מאי	562.1	68.2	12.2	4.9	647.4	23.3
יוני	568.1	68.2	12.9	5.5	654.7	24.4
יולי	557.4	68.2	12.6	8.1	646.3	23.0
אוגוסט	562.2	68.2	12.5	8.6	651.5	24.9
ספטמבר	555.4	68.2	12.8	7.9	644.3	25.1
אוקטובר	561.4	68.2	12.6	5.2	647.4	36.7
נובמבר	553.8	68.2	12.4	4.7	639.1	26.6
דצמבר	574.7	68.3	12.3	5.1	660.4	26.8

יתרות מטבע חוץ, להוציא הלוואות למוסדות זרים ויתרות בחשבונות סילוקין, הוחזקו בצורת שטרי אוצר ושטרות בנקאיים זרים, איגרות חוב של מדינות זרות ושל מוסדות בינלאומיים, או כפיקדונות לזמנים קצובים ופיקדונות עובר ושב נושאי ריבית בבנקים בחוץ לארץ. חלק קטן מהיתרות, הדרוש לניהול עסקיו השוטפים של הבנק, הוחזק בחשבונות עובר ושב שאינם נושאים ריבית. ההכנסה מהריבית על יתרות מטבע החוץ גדלה מ־61 מיליון ל"י (20 מיליון דולר) ב־1964 ל־76 מיליון ל"י (25 מיליון דולר) ב־1965. עלייה זו נובעת מהגידול בכסי מטבע החוץ ומעלייה נוספת בשערי הריבית בחוץ לארץ. התשואה השנתית הממוצעת של נכסי מטבע החוץ, למעט זהב, עלתה מ־4.3 אחוזים ב־1964 ל־4.7 אחוזים בקירוב ב־1965 (התשואה השנתית הממוצעת של כלל הנכסים במטבע חוץ ובוהב עלתה מ־3.7 אחוזים ב־1964 ל־4.2 אחוזים, בקירוב, ב־1965).

(ב) חשבונות סילוקין בקשר להסכמי תשלומים

בסוף שנת 1965 ניהל בנק ישראל חשבונות סילוקין עם 11 מדינות, שעמן מקיימת ישראל הסכמי סחר ותשלומים. במסגרת חשבונות אלה מבוצעים התשלומים עבור סחר החוץ עם המדינות הללו, בהתאם לתנאי האשראי של הסכמי התשלומים. נוסף על אלה, קיים חשבון סילוקין עם ברית המועצות, שאינו נובע מהסכם סחר ותשלומים, אלא מתמורת מכירת בניינים וקרקעות, שהיו

לוח כ"א-3

היתרות, נטו, בחשבונות הסילוקין, 1964 ו־1965*

(אלפי דולרים)

הארץ	1964**	1965**	העלייה או הירידה (-) מסוף 1964 לסוף 1965
בולגריה	540	178	-362
ברזיל	1,289	-80	-1,369
גאנה	2,339	2,263	-76
הונגריה	985	2,582	1,597
יוון	-1,478	206	1,684
יוגוסלביה	840	1,317	477
פורטוגל	-963	-1,054	-91
פולין	-963	-26	937
רומניה	1,154	1,323	169
צ'כוסלובקיה	465	465	—
תורכיה	367	1,440	1,073
סכומים במעבר, נטו וחשבונות אחרים***	-2,407	-3,549	-1,142
סך־הכול	2,168	5,065	2,897
סך הכול באלפי ל"י	6,504	15,195	8,691

* סימן שלילי פירושו יתרה לחובת ישראל, חוסר סימן — יתרה לזכות ישראל.

** סוף התקופה.

*** כולל חשבון מיוחד עם ברית המועצות, שאינו קשור בהסכם תשלומים.

בישראל בבעלות ממשלת ברית המועצות, לממשלת ישראל. בתמורה זו יש להשתמש לשם קניית מוצרים בישראל. מזה מספר שנים, היתרה בחשבונות אלה היא לזכות ישראל, דהיינו היא מייצאת למדינות אלה יותר מכפי שהיא מייבאת מהן. סכום היתרות לזכות ישראל בחשבונות הסילוקין הגיע בסוף 1965 ל-24.8 מיליון ל"י (8.3 מיליון דולר), בעוד שסכום היתרות לחובתה הגיע ל-9.6 מיליון ל"י (3.2 מיליון דולר). היתרה הנקייה לזכות ישראל הסתכמה איפוא ב-15.2 מיליון ל"י (5.1 מיליון דולר), לעומת 6.5 מיליון ל"י (2.2 מיליון דולר) בסוף 1964.

(ג) פיקדונות מטבע חוץ

פיקדונות מטבע חוץ של המוסדות הבנקאיים בבנק ישראל הסתכמו בסוף 1965 ב-965.1 מיליון ל"י (321.7 מיליון דולר), לעומת 779.5 מיליון ל"י (259.8 מיליון דולר) בסוף 1964 — עלייה בסך 185.6 מיליון ל"י, שהן 23.8 אחוזים (בשנת 1964 הסתכמה העלייה בפיקדונות מטבע חוץ ב-146.6 מיליון ל"י שהן 23.2 אחוזים. פיקדונות אלה מתחלקים לכמה סוגים:

1. פיקדונות לזמן קצוב של תושבי ישראל (פז"ק): פיקדונות נקובים במטבע חוץ, שאותם הפקידו במוסדות בנקאיים בעיקר מקבלי פיצויים אישיים מגרמניה. המוסדות הבנקאיים חייבים להפקיד את מלוא סכום הפיקדונות הללו בבנק ישראל. במועד הקצוב יהיו הפיקדונות ניתנים לחידוש או לפדיון במטבע ישראלי, לפי שער החליפין שיהיה אז בתוקף. בסוף 1965 הסתכמו פיקדונות אלה ב-611.6 מיליון ל"י, לעומת 476.9 מיליון ל"י בסוף 1964. הגידול במשך השנה היה איפוא בסך 44.9 מיליון דולר — 134.7 מיליון ל"י — לעומת גידול בסך 42.5 מיליון דולר ב-1964. הממשלה ובנק ישראל נושאים בתשלום הריבית על פיקדונות אלה.

2. פיקדונות תושבים מעבירי מטבע (תמ"מ): פיקדונות במטבע חוץ, שאותם הפקידו במוסדות הבנקאיים מקבלי פיצויים אישיים. פיקדונות אלה ניתנים למשיכה במטבע חוץ לשם מימון נסיעות לחוץ לארץ, למימון רכישת ניירות ערך זרים ולכיסוי הוצאות משפטיות הקשורות בתביעות מקבלי פיצויים. גם פיקדונות אלה חייבים להיות מופקדים במלואם בבנק ישראל. בסוף 1965 הגיע סכומם ל-250.6 מיליון ל"י, לעומת 214.9 מיליון ל"י בסוף 1964. הגידול ב-1965 הסתכם ב-11.9 מיליון דולר, לעומת גידול בסך 0.6 מיליון דולר ב-1964. הממשלה ובנק ישראל משלמים ריבית על פיקדונות אלה, בגובה 4.5 אחוזים לשנה.

3. פיקדונות ניירות ערך תמורת דייוידנדה (נת"ד): פיקדונות מוגבלים במטבע חוץ, שאותם הפקידו במוסדות הבנקאיים מקבלי פיצויים אישיים. מפיקדונות אלה ניתן לרכוש ניירות ערך זרים, שניתן להעבירם תמורת מטבע ישראלי לציבור הרחב. כמו כן ניתן למשוך מהם מטבע חוץ לשם מימון נסיעות לחוץ לארץ, למימון רכישת ניירות ערך זרים ולכיסוי הוצאות משפטיות הקשורות בתביעות מקבלי פיצויים. גם פיקדונות אלה חייבים להיות מופקדים במלואם בבנק ישראל. בסוף 1965 הגיע סכומם ל-12.4 מיליון ל"י (4.1 מיליון דולר), לעומת 9.2 מיליון ל"י (3.1 מיליון דולר) בסוף 1964.

4. פיקדונות תושבי חוץ (פת"ח): פיקדונות של תושבי חוץ (לרבות משקיעים זרים, עולים, מומחים זרים המועסקים בישראל וכדומה) במוסדות בנקאיים בישראל. סכומם הכולל של פיקדונות אלה במוסדות בנקאיים בישראל הגיע בסוף 1965 ל-413.7 מיליון ל"י (137.9 מיליון דולר), לעומת 378.6 מיליון ל"י (126.2 מיליון דולר) בסוף 1964. העלייה במשך שנת 1965 בפיקדונות פת"ח הסתכמה ב-35 מיליון ל"י (קרוב ל-12 מיליון דולר), דהיינו עלייה בשיעור 9.3 אחוזים. מתוך הסכומים הללו חייבים המוסדות הבנקאיים להחזיק בבנק ישראל יתרה מינימאלית בשיעור 15 אחוזים מיתרת הפיקדונות המוחזקים אצלם על ידי תושבי חוץ. בסוף 1965 הגיע סכום הפיקדונות, שהמוסדות הבנקאיים החזיקו בבנק ישראל ל-80.5 מיליון ל"י (26.8 מיליון דולר), לעומת 65.7 מיליון ל"י (21.9 מיליון דולר) בסוף 1964. העלייה במשך שנת 1965 הגיעה ל-14.8 מיליון ל"י (4.9 מיליון דולר) או ל-22.5 אחוזים.

5. חשבוניות אחרים: כוללים את פיקדונות מטבע החוץ של הבנקים עצמם (פמ"ו), את הפיקדונות הכבולים (פכ"ב), שבהם מופקדות יתרות בל"י הנובעות מהמרת מטבע חוץ של תיירים וכדומה, ואת חשבוניות "הפקדת אשראי יבוא" (הא"י). באחרונים נכללים פיקדונות יבואנים הקשורים בקבלת רשיונות יבוא בתנאי "מימון במזומנים", שאותם מחזיקים הבנקים המסחריים בבנק ישראל. כל החשבוניות הכלולים בקבוצה זו, הסתכמו בסוף 1965 ב־10.1 מיליון ל"י, לעומת 12.7 מיליון ל"י בסוף 1964.

3. פעולות בנק ישראל כבנקאי של הממשלה

החוב, נטו, של הממשלה לבנק ישראל, לאחר ניכוי חשבוניות הזכות שלה בבנק, עלה ב־1965 14.0 מיליון ל"י. יתרת חוב הממשלה, נטו, לבנק בסוף 1965 היתה 143.6 מיליון ל"י.

לוח כ"א-4

חשבוניות הממשלה בבנק ישראל*, 1964 ו־1965

(סיליוני ל"י)

(סוף התקופה)

1965	1964	
חובה		
—	52.7	מקדמות רגילות, במטבע ישראלי
—	52.7	סך כל ההתחייבויות השוטפות
—	52.7	מקדמות מיוחדות וניירות ערך ממשלתיים
69.4	69.4	שטרי אוצר
77.2	77.2	שטרי מקרקעין
—	2.1	שטרי התחייבות
92.4	92.4	מקדמת קליטה וביטחון
57.4	111.0	מקדמת פירעון חובות במטבע חוץ
296.4	352.1	סך כל החוב לזמן ארוך
296.4	404.8	סך כל החובה
זכות		
12.6	104.0	פיקדונות במטבע ישראלי
39.7	38.4	פיקדונות חסכון חובה
77.9	111.7	פיקדונות במטבע חוץ
130.2	254.1	סך כל הזכות
-166.2	-150.7	היתרה
172.4	150.3	חשבוניות מקבילים (עודפי מזון)

* למעט חשבוניות חוץ.

(א) חשבונות חובה וזכות

לקראת סוף 1965 שונתה שיטת הרישום של מאזן הבנק, וכתוצאה מכך בוטל הסעיף "מקדמות לממשלה". משיכות הממשלה מהבנק והפקדויות בו מתבטאות בשינוי בסעיפי "פיקדונות הממשלה". חוב הממשלה לזמן ארוך ירד ב-1965 ב-55.7 מיליון ל"י, מחמת ירידה ביתרת המקדמה לפירעון מוקדם של חובות במטבע חוץ ומחיסול שטר התחייבות של הממשלה בסך 2.1 מיליון ל"י. הירידה הכוללת בהתחייבויות הממשלה מגיעה ל-108.4 מיליון ל"י. בחשבונות הזכות של הממשלה בבנק ישראל — פיקדונות במטבע ישראלי ובמטבע חוץ — חלה באותה עת ירידה בסך 123.9 מיליון ל"י.

(ב) חשבונות מקבילים

החשבונות המקבילים הקשורים בעודפי מזון, שהעמידה ממשלת ארצות הברית לרשות ממשלת ישראל, עלו מ-150.3 מיליון ל"י בסוף 1964 ל-172.4 מיליון ל"י בסוף 1965. בחשבונות אלה מוחזקים פיקדונותיה של ממשלת ארצות הברית בבנק ישראל, הנובעים ממכירת עודפי מזון.

(ג) היבוא הממשלתי

האשראים הדוקומנטריים, שנפתחו לצורך מימון היבוא של משרדי הממשלה, הסתכמו במשך שנת 1965 ב-234.3 מיליון ל"י, לעומת 163.9 מיליון ל"י במשך שנת 1964 (78.1 לעומת 54.6 מיליון דולר). סכום המסמכים (דוקומנטים), שנתקבלו בבנק ישראל מבנקים ומספקים בחוץ לארץ לגבייה ממשרדי הממשלה השונים, נשאר בלי שינוי ב-1965, והסתכם, כמו בשנת 1964, ב-39.4 מיליון ל"י (13.1 מיליון דולר).

ערכו הכספי של היבוא הממשלתי, שנעשה על ידי אשראי וגביית באמצעות בנק ישראל, עלה ב-1965 ב-70.4 מיליון ל"י (23.5 מיליון דולר) או ב-34.6 אחוזים.

4. פעולות בנק ישראל כבנקאי של המוסדות הבנקאיים

(א) החזקת פיקדונות של המוסדות הבנקאיים והמוסדות הכספיים

פיקדונות המוסדות הבנקאיים בבנק ישראל עלו מ-1,323.0 מיליון ל"י בסוף 1964 ל-1,587.0 מיליון ל"י בסוף 1965. מתוכם הסתכמו הפיקדונות במטבע חוץ ב-779.5 מיליון ל"י (259.8 מיליון דולר) בסוף 1964 ו-965.1 מיליון ל"י (321.7 מיליון דולר) בסוף 1965. חלק מהפיקדונות במטבע ישראלי הם פיקדונות, שהמוסדות הבנקאיים והכספיים חייבים להחזיקם בבנק ישראל, על פי החוק, בשיעור 15 אחוזים מסכום פיקדונות עובר ושב והפיקדונות לזמנים קצובים, במטבע ישראלי, שברשותם. סכום פיקדונות החובה הללו הגיע בסוף 1965 ל-195.4 מיליון ל"י, לעומת 175.0 מיליון ל"י בסוף 1964, בהתאם לגידול שחל בסכומי פיקדונות הציבור במוסדות הבנקאיים. מלבד פיקדונות החובה¹, מחזיקים המוסדות הבנקאיים בבנק ישראל, על פי הוראות הנוזלות, פיקדונות נוספים בלירות ישראליות, הן בחשבון עובר ושב והן לזמנים קצובים. הראשונים עלו ב-1965 מ-87.0 מיליון ל"י ל-91.5 מיליון ל"י, והאחרונים עלו מ-281.5 מיליון ל"י ל-335.0 מיליון ל"י. הגידול נובע מגידול פיקדונות הציבור בבנקים וכן מגידול בשיעור הנוזלות בפועל של המוסדות הבנקאיים. מרבית פיקדונות מטבע החוץ הם פיקדונות, שהבנקים חייבים להחזיקם בבנק ישראל, כמתואר לעיל. כל הפוז'ק ופיקדונות התמ"מ הם פיקדונות חובה. כמו כן, חייבים הבנקים

¹ יתרה מינימלית.

להחזיק בבנק ישראל 15 אחוזים לפחות מסכום פיקדונות תושבי חוץ (פת"ח) שברשותם. סכום הפיקדונות של המוסדות הכספיים, שגם הם חייבים להחזיק יתרות מינימאליות בבנק ישראל, הגיע, בסוף 1965, ל-4.5 מיליון ל"י, לעומת 1.5 מיליון ל"י בסוף 1964.¹

(ב) ניכיון המשנה

יתרות ניכיון המשנה במטבע ישראלי בבנק ישראל עלו מ-68.4 מיליון ל"י בסוף 1964 ל-74.0 מיליון ל"י בסוף 1965. הגידול היה, שוב, במסגרת הקרנות למימון אשראי ליצוא. על מנת לאפשר לבנקים המסחריים להמשיך במתן אשראי ליצוא בשער ריבית בגובה 6 אחוזים לשנה (או בריבית בשיעור $\frac{6}{5}$ אחוזים ליהלומים), הורידו הממשלה ובנק ישראל את הריבית על חלקם במסגרת זו, מ-2 אחוזים לשנה לחצי אחוז לשנה בלבד.

בהיקף ניכיון המשנה במטבע חוץ חלה ב-1965 עלייה — מ-47.1 מיליון ל"י בסוף 1964 ל-65.2 מיליון ל"י בסוף 1965. אך, למעשה, כפי שיוסבר להלן, היתה העלייה קטנה יותר — מ-62.7 מיליון ל"י בסוף 1964 ל-65.2 מיליון ל"י בסוף 1965. עלייה זו היתה מלווה בשינוי קל נוסף בייעוד ניכיון המשנה במטבע חוץ — גידול במימון התעשייה והמסחר וצמצום מימון השירותים הציבוריים והמוסדות הלאומיים. (ראה לוח כ"א-5).

לוח כ"א-5

ניכיון המשנה לפי הענף, 1964 ו-1965

(אלפי ל"י)

(סוף החקופה)

1965		1964		
מטבע חוץ	מטבע ישראלי	מטבע חוץ	מטבע ישראלי	
—	2,218	378	860	חקלאות
30,118	71,827	25,316	67,576	תעשייה
18,111	—	16,897	—	מסחר *
3,183	—	4,305	—	שירותים ציבוריים
13,785	—	15,844	—	מוסדות לאומיים
65,197	74,045	62,740	68,436	סך-הכול
139,242		131,176		סך-הכול, במטבע מקומי ובמטבע חוץ יחד
—		15,610		פחות : שטרות שנמכרו לבנקים
139,242		115,566		

* מסחר בינלאומי ועבודות קבלניות בחוץ לארץ.

¹ בראשית 1966 שונו שיעורי הריבית, שמשלם בנק ישראל על פיקדונות המוסדות הבנקאיים והכספיים. פירוט שיעורי הריבית שהיו בחוקף ב-1965 ניתן בבנק ישראל, דין וחשבון 1962, ירושלים, מאי 1963 עמ' 394, לגבי שיעורי הריבית במטבע חוץ, ראה בנק ישראל, דין וחשבון 1963, ירושלים, מאי 1964 עמ' 381.

העלייה המאזנית ביתרת ניכיון המשנה במטבע חוץ ב-1965 הסתכמה ב-18.1 מיליון ל"י (6 מיליון דולר). כפי שכבר הוזכר בדו"ח בנק ישראל לשנת 1964, הופסקו, בפברואר 1965, מכירות שטרות, שנוכו בבנק ישראל, לבנקים המסחריים, במסגרת היתרה הבלתי מנוצלת של שחרורים מנזילות. יתרת השטרות, שהיתה בידי הבנקים בסוף 1964, הסתכמה ב-15.6 מיליון ל"י, כולה כמטבע חוץ. שטרות אלה הוחזרו לבנק ישראל בחודשים הראשונים של 1965. מבחינה מאזנית הגדילה פעולה זו את יתרות ניכיון המשנה במטבע חוץ. לפי חישוב זה גדלו יתרות אלו, כאמור, מ-47.1 מיליון ל"י בסוף 1964 ל-65.2 מיליון ל"י בסוף 1965.

5. המטבע במחזור

(א) המזומנים במחזור

סכום המטבע במחזור, בממוצע חודשי, שחושב על פי הסכום בימי ד' של השבוע, עלה ב-11.7 אחוזים — מ-645.8 מיליון ל"י בדצמבר 1964 ל-721.3 מיליון ל"י בדצמבר 1965 — בדיוק כאחוז העלייה בשנת 1964 (בעוד שב-1963 הסתכמה העלייה ב-27.9 אחוזים).

לוח כ"א-6

המזומנים במחזור, 1965

(אלפי ל"י)

(ממוצע של ימי ד' בשבוע במשך חודש)

מזומנים במחזור	החודש
645,829	1964 דצמבר
646,738	1965 ינואר
655,041	פברואר
666,352	מארס
690,485	אפריל
686,357	מאי
686,624	יוני
695,321	יולי
705,970	אוגוסט
715,331	ספטמבר
736,147	אוקטובר
737,957	נובמבר
721,260	דצמבר

העלייה היתה מתמדת במשך רוב חודשי השנה, כשהחודשים אפריל ואוקטובר (חודשי החגים) תרמו את החלק הגדול ביותר לעלייה, ואילו בחודשי מאי ויוני לא חלה עלייה כלל.

(ב) המטבע במחזור לפי ערכים וסדרות

בשנת 1965, נמשכה העלייה בערך הכולל של שטרי הכסף בני — 50 ל"י, וחלקם עלה מ-65.9 אחוזים מערך כל השטרות ל-71.7 אחוזים. שטרי הכסף בני — 10 ל"י ירדו מ-29.0 אחוזים ל-23.5 אחוזים; בני — 5 ל"י — 3.0 אחוזים ל-2.7 אחוזים, ואילו בשטרי כסף בני לירה אחת וחצי לירה לא חל שינוי, לעומת שנת 1964, והם היו 2.0 ו-0.1 אחוזים מערך שטרי הכסף במחזור, בהתאמה. השטר בערך האחרון הוצא, למעשה, מן המחזור, והוחלף במטבע בערך זה. בשנת 1965 חלו שינויים ניכרים בהרכב המעות במחזור. העלייה בסך 2.9 מיליון ל"י בערך הכולל של המעות במחזור נובעת מגידול בכל סדרות האגורות לפי הפירוט שלהלן:

סוג המעות	הערך
(מיליוני ל"י)	
1 אגורה	0.3
5 אגורות	0.2
10 אגורות	0.7
25 אגורות	0.1
$\frac{1}{2}$ ל"י	1.2
1 ל"י	0.1
מטבעות זיכרון	0.3
סך הכול	2.9

תהליך החלפת המעות הישנות, הנקובות בפרוטות, במעות חדשות, הנקובות באגורות, שהחל עוד בשנת 1960, נמשך גם ב-1965. בסוף 1965 היו המעות החדשות, הנקובות באגורות, (לרבות מעות בנות חצי ל"י ול"י אחת) 74.3 אחוזים מערך כל המעות במחזור, לעומת 71.2 אחוזים בסוף 1964.

בסוף 1965 היה הרכב המעות במחזור כדלקמן:

אחוזים	
10.0	מעות ישנות (נקובות בפרוטות)
42.3	מעות חדשות (נקובות באגורות)
32.0	מעות בנות ל"י וחצי ל"י
15.7	מטבעות זיכרון
100.0	סך הכול

(ג) מטבע פגום

ערך המטבע שהושמד על ידי "החוליה לביעור שטרי הכסף והמעות שאינם ראויים לשימוש" הסתכם ב-1965 ב-247.3 מיליון ל"י בשטרי כסף, 64 אלף ל"י במעות מתכת ו-70 ל"י במעות נייר. מעות המתכת שהותכו בשנה זו היו ברובן מעות ישנות בנות 10 פרוטות, שהותכו בארץ ונמכרו כמתכת. במסגרת פעולות השמדת מטבע, הושמד גם מטבע פגום, או מטבע מסדרות קודמות, שנספג מן המחזור לפני שנת 1965.

לוח כ"א-7

שטרי כסף ומעות במחזור, לפי הערך, 1964 ו-1965

1965		1964		הערך
אחוזים	אלפי ל"י	אחוזים	אלפי ל"י	שטרי כסף
0.1	554	0.1	861	½ ל"י
2.0	13,191	2.0	11,721	1 ל"י
2.7	17,976	3.0	18,087	5 ל"י
23.5	156,771	29.0	173,829	10 ל"י
71.7	478,234	65.9	395,220	50 ל"י
100.0	666,726	100.0	599,718	סך כל השטרות
מעות				
—	5	—	5	1 פרוטה
0.2	48	0.3	48	5 פרוטות
1.6	316	2.0	333	10 פרוטות
0.8	165	1.0	167	25 פרוטות
2.6	505	3.1	519	50 פרוטות
1.7	338	2.0	343	100 פרוטות
3.0	601	3.5	*591	250 פרוטות
0.1	22	0.1	22	500 פרוטות (כסף)
5.5	1,084	4.5	768	1 אגורה
8.4	1,668	8.7	1,478	5 אגורות
20.7	4,109	20.0	3,391	10 אגורות
7.7	1,540	8.1	1,381	25 אגורות
24.5	4,885	21.9	3,719	½ ל"י
7.5	1,489	8.0	1,365	1 ל"י
מטבעות זיכרון				
0.1	27	0.2	27	½ ל"י
1.5	307	1.6	272	1 ל"י
7.1	1,411	6.8	1,159	5 ל"י
1.0	201	1.2	201	20 ל"י (זהב)
3.0	599	3.5	599	50 ל"י (זהב)
3.0	594	3.5	594	100 ל"י (זהב)
100.0	19,914	100.0	16,982	סך כל המעות
—	686,640	—	616,700	סך כל המטבע במחזור

* לרבות מעות נייר ומעות כסף.

(ד) החלפת שטרות מהוצאת בנק לאומי לישראל בע"מ

בעקבות ה"חוק להחלפת שטרי בנק, תשכ"א-1961", שנתקבל בכנסת בפברואר 1961 וביטל, מיום התקבלו, את תוקפם של השטרות מהוצאת בנק לאומי לישראל כהילך חוקי, הוחלפו בקופות בנק ישראל במשך שנת 1965 שטרות כאלה בסכום 132,212 ל"י. יתרת השטרות מסוג זה במחזור ירדה ל-0.6 מיליון ל"י בסוף 1965, דהיינו כ-0.09 אחוזים מסך כל השטרות במחזור בסוף 1965.

(ה) סוכנויות לאספקת מזומנים

בשנת 1965 הופעלה סוכנות חדשה בצפת. לבנק ישראל יש עתה סוכנויות בבאר שבע, חדרה, טבריה, נתניה, פתח תקוה, צפת ורחובות. סוכנויות אלה מספקות מזומנים למוסדות הבנקאיים שבערי השדה וסופגות את המזומנים העודפים שבקופותיהם. מלבד הסוכנויות בערי השדה, קיימות גם סוכנויות של בנק ישראל במרכזי שלשת הבנקים הגדולים בתל-אביב ובסניפיהם הראשיים בחיפה. סוכנויות אלה מבטיחות יתר חיסכון בהעברת כספים מבנק ישראל ואליו ושיפורים נוספים בעבודה הטכנית הקשורה במחזור שטרי הכסף.

6. הנפקת מטבע

(א) הנפקת מטבעות זיכרון

במשך שנת 1965 הנפיק בנק ישראל מטבע זיכרון אחד, לציון יום העצמאות השבעה-עשר למדינת ישראל. המטבע עשוי כסף, בתכולה של 90 אחוזים. ערכו הנקוב 5 ל"י. משקלו 25 גרם וקוטרו 34 מילימטר. נושא המטבע הוא בניין הכנסת החדש המוקם בירושלים. בלוט כ"א-8 מובא פירוט של מטבעות הזיכרון שהנפיק בנק ישראל, לכל סוגיהם, עד שנת תשכ"ה ועד בכלל.

(ב) מעות במחזור

במשך שנת 1965 הוטבעו עבור בנק ישראל המעות דלהלן:

המעות	מספר היתידות	הערך
		(בל"י)
1 אגורה	29,356,207	293,562.07
5 אגורות	301,551	15,077.55
10 אגורות	3,053,638	305,363.80
25 אגורות	286,545	71,636.25
חצי ל"י	2,755,450	1,377,725.00
1 ל"י	266,033	266,033.00
סך הכול	36,019,424	2,329,397.67

ריכוז פרטי הנפקת המטבעות הנקובים באגורות, $\frac{1}{2}$ ל"י ו-1 ל"י, שהנפיק בנק ישראל עד שנת תשכ"ה, ועד בכלל, ניתן בלוט כ"א-9.

מטבעות זיכרון שהנפיק בנק ישראל

המטבע	המטבעה הממלכתית שבה הוטבע	הכמות שהוטבעה (יחידות)
1. מטבעות "חצי שקל"		
תשכ"א	אוטרנט	25,004
תשכ"ב	אוטרנט	30,000
2. מטבעות חנוכה — 1 ל"י		
תשי"ט (תורה אור)	ברן	255,000
תש"ך (דגניה)	אוטרנט	105,000
תשכ"א (סאלד)	אוטרנט	20,000
תשכ"ב (גבורה)	אוטרנט	30,001
תשכ"ג (חנוכיה א')	ברן	16,190
תשכ"ד (חנוכיה ב')	אוטרנט	15,500
3. מטבעות יום העצמאות — 5 ל"י		
תשי"ח (מנורה)	אוטרנט	102,000
תשי"ט (ושבו בנים)	ברן	*105,099
תש"ך (הרצל)	ברן	50,000
תשכ"א (בר מצוה)	אוטרנט	25,000
תשכ"ב (פיתוח)	אוטרנט	15,500
תשכ"ג (ימאות)	רומא	10,490
תשכ"ד (מוזיאון)	רומא	15,600
תשכ"ה (כנסת)	רומא	33,002
4. מטבעות זהב		
20 ל"י תש"ך (הרצל)	ברן	10,510
50 ל"י תשכ"א/ב (ויצמן)	ברן	6,002
100 ל"י תשכ"א/ב (ויצמן)	ברן	6,203
50 ל"י תשכ"ה (בנק ישראל)	ברן	7,516

* פחם הוטכו 21,000 יחידות.

לוח כ"א-9

מעלות (סדרת אגורות) שהוטבעו עבור בנק ישראל, תש"ך עד תשכ"ה

(יחידות)

הערך	המטבעה	תשי"ט 1960-1959	תשכ"א 1961-1960	תשכ"ב 1962-1961	תשכ"ג 1963-1962	תשכ"ד 1964-1963	תשכ"ה 1965-1964
1 אג'	אי.סי.אי. ברן תל אביב סך הכול	12,768,000	19,262,000	10,600,000	6,000,000	4,950,000	10,000,024
				3,900,000	8,804,000	22,602,241	10,707,625
		12,768,000	19,262,000	14,500,000	14,804,000	27,552,241	20,707,649
5 אג'	אי.סי.אי. ברן תל אביב סך הכול	8,019,000	5,000,000 5,012,000 10,078,000	11,198,000	1,429,000	21,451	201,281
		8,019,000	20,090,000	11,198,000	1,429,000	21,451	201,281
10 אג'	אי.סי.אי. ברן תל אביב סך הכול	14,397,000	5,000,000 95,000 7,726,000	8,845,000	3,931,000	3,612,423	200,561
		14,397,000	12,821,000	8,845,000	3,931,000	3,612,423	200,561
25 אג'	ברן אוטרכט תל אביב סך הכול	4,351,000	2,010,000 5,000 2,994,000	882,000	194,000		186,544
		4,391,000	5,009,000	882,000	194,000		186,544
₪ ל"י	ברן תל אביב סך הכול				14,000	3,761,890	1,551,167
					5,593,000	3,761,890	1,551,167
1 ל"י	ברן תל אביב סך הכול				32,000		166,053
					4,180,000		166,053
					4,212,000		

גם בשנת 1965 נמשכה ספיגת המעות הישנות, הנקובות בפרוטות, והחלפת שטרי הכסף בני $\frac{1}{4}$ ל"י במעות בנות אותו ערך, 60 טון מעות נמכרו כגרוטאות מתכת. המטבעות הנקובים בפרוטות (ברובם בני 10 פרוטות) שטרם נספגו, הינם כיום, בערך, 18 אחוזים מכלל מחזור המעות בערכים שבין אגורה אחת ו־25 אגורות. בעוד שנמשכות פעולות הספיגה, יש להניח, כי חלקה הניכר של יתרה זו, המצויה עדיין במחזור, מוחזקת בידי אספנים. ערך המעות בנות $\frac{1}{4}$ ל"י הגיע ליותר מ־90 אחוזים מכלל הכמות בערך זה (שטרי כסף ומעות יחד) במחזור.

(ד) הוועדה לתכנון שטרי כסף, מעות ומטבעות זיכרון

בכל פעולות ההנפקה שלו, נעזר בנק ישראל בוועדה ציבורית לתכנון שטרי כסף, מעות ומטבעות זיכרון, הפועלת ליד הבנק ועוסקת בבחירת נושאי המטבעות והשרטות והתוויות הצד האמנותי שלהם. כמו כן משמשת הוועדה כחבר השופטים בכל המכרזים לציורי השטרות והמטבעות. בראש הוועדה עומד שופט בית המשפט העליון ד"ר א' ויתקון, וחבריה, המתמנים על ידי נגיד בנק ישראל, הם: מר א' אילון, מר מ' ארדון, ד"ר א' בירן, מר ש' גולן, מר ר' דיון, ד"ר ר' הכט, מר ק' כץ, ד"ר א' להמן, מר ט' לוריא, מר א' קינדלר וד"ר מ' שפיצר.

7. מינהל מילוות המדינה

בסוף שנת 1965 נמצאו בניהולו של בנק ישראל 92 מילוות פנים, מהם שניים הנקובים במטבע חוץ. כן ריכוז בנק ישראל את הפעולות, שבוצעו בישראל בקשר לפדיון ולהמרה של שני מילוות חוץ (חמש סדרות) של ממשלת ישראל.

(א) מילוות פנים

היתרה הכוללת של מילוות הפנים במטבע ישראלי בסוף 1965 היתה 759 מיליון ל"י. יתרת מילוות הפנים שערכם נקוב בדולרים היתה באותה עת 23 מיליון ל"י. תשלומי הריבית והפרסים של מילוות הפנים הסתכמו ב־45 מיליון ל"י, ופדיון הקרן של מילוות אלה הסתכם ב־348.4 מיליון ל"י.

בשנת 1965 נוספו למילוות הנמצאים בניהול הבנק סדרות חדשות של מילוות קיימים, מילוות חדשים וכן הנפקות חדשות של מילוות ציבוריים כדלקמן:

1. אחת עשרה סדרות נוספות של מילווה פיתוח תש"ך-1960, כ"ה עד ל"ה, בערך נקוב בסך 55 מיליון ל"י. הסדרות כ"ו ול' נושאות ריבית בשיעור $5\frac{1}{2}$ אחוזים לשנה, והן הקרן והן הריבית צמודות למדד המחירים לצרכן. לגבי יתר הסדרות, ניתנה, בעת הצגת התעודות לפדיון, הבחירה בין תשלום, הכולל הצמדה ונושא ריבית בסך 26.66 ל"י לכל 100 ל"י של הקרן, לבין תשלום ללא חישוב הצמדה ונושא ריבית בסך 66.66 ל"י לכל 100 ל"י של הקרן, דהיינו — 10.76 אחוזים לשנה. אפשרות נוספת ניתנה לבעלי איגרות החוב מהסדרות הללו, והיא, לבקש פדיון מוקדם, אך לא לפני תום שנתיים מתאריך הוצאת הסדרה. פדיון מוקדם זה יבוצע ללא הצמדה, והריבית שתשולם לכל 100 ל"י של הקרן תהיה: 24 חודשים — 22 ל"י (10.45 אחוזים לשנה); אחרי 30 חודשים — 29 ל"י (10.72 אחוזים לשנה); אחרי 36 חודשים — 36 ל"י (10.79 אחוזים לשנה); אחרי 42 חודשים — 43 ל"י (10.76 אחוזים לשנה); אחרי 48 חודשים — 50 ל"י (10.67 אחוזים לשנה); אחרי 54 חודשים — 58 ל"י (10.70 אחוזים לשנה).

2. במשך שנת 1965 הוצאו, במסגרת מילווה קצר מועד תש"ך — 1960, 159 סדרות רגילות בסך 235.75 מיליון ל"י ו־5 סדרות שנועדו במיוחד לבנקים בסך 23.50 מיליון ל"י. מסדרות אלו נמכרו 240.6 מיליון ל"י לרבות 23 מיליון ל"י מהסדרות המיוחדות לבנקים.

664	15,686	3,122	—	18,808	10,000 ¹	1	3½% שטרי חיסכון צמודי דולר
8,915	211,287	4,871	56,728	159,430	225,000	35	5%, 5½%, 6% מילווה פיתוח תש"ך—1960
255	13,176	—	257	12,919	—	1	4% מילווה קליטה תשכ"ב—1961
143	22,916	—	22,916	—	—	1	4% מילווה קליטה תשכ"ב—1962
1,144	19,255	—	8,717	10,538	100,000	1	6% מילווה חברות ביטוח ²
802	4,248	2,363	—	6,611	15,000	2	6%, 6½% המילוות המשותפים לרשויות
2,990	40,797	5,656	5,000	41,453	45,000	4	6% בנק לפיתוח התעשייה בישראל בע"מ
499	9,477	1,526	—	11,003	10,000	1	5% חברת הנפט הלאומית לישראל בע"מ
215	5,406	3,095	—	8,501	10,000	1	מילווה עלייה נושא פרסים
553	—	16,417 ³	—	16,417	37,000	3	5%, 6% חברת החשמל לישראל בע"מ
4,182	85,797	1,208	30,377	56,628	93,000	9	5%, 5½%, 6½% טפחות בנק משכנתאות
44,937	759,301	348,404	364,670	743,035	—	90	סך הכול
מילוות פנים במטבע חוץ							
984	23,399	7,392	—	30,791	75,000 ¹⁰	1	3½% טבי דולר תשי"א—1951
—	1	—	—	1	—	1	שטרי חוב תמורת מטבע חוץ
984	23,400	7,392	—	30,792	—	2	סך הכול

1. תוספות למחזור הנובעות מפדיונות לטובת החשב הכללי מתוך המלאי.
2. איגרות הרשומות בישראל בלבד. איגרות, שהוצאתן מהארץ הורשתה ואשר נמחקו מהרישום בישראל, כלולות בסכומי הפדיון.
3. החמשה כפועל עד סוף 1964.
4. כלול בסכום ההרשאה של מילווה שיכון עולים נושא ריבית.
5. במקום סדרה שנפדתה ניתן להוציא סדרה חדשה.
6. כלול בסכום ההרשאה של מילווה ביטחון נושא ריבית.
7. כל לירה של הערך הנקוב שווה, לפי תנאי ההצמדה, ל־2.80 דולר.
8. נוסף על סכום זה הוסקדו 11,945,000 ל"י לצורך רכישת איגרות חוב ממילווה זו. האיגרות טרם הוצאו, אך הריבית בסך 497,000 ל"י שולמה למפקידים.
9. חברת החשמל לישראל בע"מ קיבלה לידיה את הטיפול בפדיון איגרות החוב שעוד נותרו במחזור.
10. סכום ההרשאה וההוצאה נקוב בדולרים של ארה"ב ומגיע ל־25 מיליון דולר. הישוב הסכום בל"י נעשה על פי שער החליפין הרשמי.

במשך השנה נפדו 159 סדרות בסך 292.4 מיליון ל"י.

3. שלושה מיליון חדשים של "טפחות, בנק משכנתאות לישראל בע"מ" בסכום כולל של 35 מיליון ל"י. איגרות החוב במיליון אלה נושאות ריבית בשיעור $5\frac{1}{2}$ אחוזים; הקרן והריבית צמודות למדד המחירים לצרכן.

4. מיליון חדש של חברת החשמל לישראל בע"מ בסכום כולל של 10 מיליון ל"י. איגרות החוב במיליון זה נושאות ריבית בשיעור $5\frac{1}{2}$ אחוזים; הקרן והריבית צמודות למדד המחירים לצרכן. המיליון הופץ על ידי בנק ישראל, אולם ניהולו נתון בידי חברת החשמל עצמה.

5. במסגרת מיליון חברות הביטוח התווספו השנה הפקדות לתכנית "חץ-100" ו"חץ-1000", בסכום כולל של 12 מיליון ל"י בקירוב.

(ב) תשלומים, הגרלות והחלפות

בשנת 1965 נערכו 34 הגרלות פרסים וכן 15 הגרלות לפדיון הקרן. סך הזכיות הגיע ל-6.8 מיליון ל"י. יתרת הזכיות שלא נפדתה (ולא נדרשה) הגיעה בסוף 1965 ל-2.1 מיליון ל"י.

נמשכה החלפת שטרי חיסכון צמודי דולר תשי"א-1951, הרשומים על שם, בשטרי חיסכון למוכ"ז, נושאי ריבית בשיעור $3\frac{1}{2}$ אחוזים. במשך השנה הוחלפו שטרות שערכן הנקוב 43,610 ל"י, לפי שער 8.40 ל"י לכל לירה של הערך הנקוב, כלומר 366,000 ל"י. כן נפדה השנה השיעור השנתי השביעי של טבי דולר תשי"א 1951.

במשך שנת 1965 נמשכה חלוקת תעודות מילווה קליטה תשכ"ב-1961, והערך הנקוב של התעודות במחזור הגיע בסוף השנה ל-13.2 מיליון ל"י.

ב-1965 הוחל בחלוקת התעודות של מילווה קליטה תשכ"ב-1962, וזו תימשך גם בשנת 1966. עד לסוף השנה חולקו תעודות בערך נקוב של 22.9 מיליון ל"י, ל-247,368 מוטבים.

בסוף שנת 1965 נשארו בידי בנק ישראל, מתוך המשלוחים למוטבים שהוחזרו על ידי הדואר, בערך 24,000 משלוחים של מילווה קליטה 1961, ובערך 35,800 משלוחים של מילווה קליטה 1962, וזאת, לאחר שבוצעו משלוחים חוזרים רבים משתי הסדרות.

(ג) מיליון חוץ

בנק ישראל מטפל בהמרה ובפדיון מוקדם של איגרות החוב ממיליון העצמאות והפיתוח (הכוללות 5 סדרות: מילווה עצמאות על שם ולמוכ"ז, ו-3 הוצאות של מילווה הפיתוח). ההמרה

לוח כ"א-11

מיליון חוץ שניהולם בישראל רוכז בידי בנק ישראל, 1965

ריבית ששולמה בישראל בלבד ב-1965	המרות בישראל ב-1965	הסכום במחזור בסוף 1965	הפדיון* עד סוף 1965	הפצה בפועל עד סוף 1965	
(דולרים)	(אלפי דולרים)	(אלפי דולרים)	(אלפי דולרים)	(אלפי דולרים)	
115,100	735	33,098	112,435	145,533	מילווה העצמאות
					מילווה הפיתוח
451,700	3,309	107,934	126,206	234,140	סדרה א'
629,400	11,648	199,396	93,684	293,620	סדרה ב'
34,200	1,613	148,973	5,296	154,269	סדרה ג'
1,230,400	17,305	489,941	337,621	827,562	סך הכול

* איגרות שנפדו בל"י, איגרות שנפדו בדולרים ואיגרות, שהומרו באיגרות מאוחרות יותר.

נעשית בהתאם לתנאי המילוה, לפי ההסכם עם הסוכן הפיסקאלי של ישראל בארצות הברית ("צייז מנהטן בנק" בניו יורק) ובכפופות להוראות אגף מטבע חוץ במשרד האוצר. המרת איגרות החוב ממילות העצמאות והפיתוח בלירות ישראליות הסתכמה בשנת 1965 ב-17.3 מיליון דולר, לעומת 25.2 מיליון דולר בשנת 1964. 50.2 אחוזים מתמורת האיגרות שהומרו שימשו למימון השקעות של משקיעי חוץ במפעלים מקומיים, 22 אחוזים הוצאו על ידי תיירים למימון הוצאות שהותם בישראל, והיתרה — 27.8 אחוזים — הועברה לארץ כתרומות או כמתנות למוסדות ולתושבי הארץ.

8. הפיקוח על המוסדות הבנקאיים והכספיים

בסוף שנת 1965 נמצאו בפיקוחה של מחלקת הפיקוח על הבנקים בבנק ישראל 89 מוסדות בנקאיים וכספיים, לעומת 91 מוסדות בסוף שנת 1964.

לוח כ"א-12

מוסדות בנקאיים וכספיים בפיקוח בנק ישראל, 1964 ו-1965

סוג המוסד	סוף 1964	סוף 1965
בנקים מסחריים	27	28
אגודות שיתופיות לאשראי	23	20
בנקים למשכנתאות ולהשקעות	19	19
מוסדות כספיים	22	22
סך הכול	91	89

בשנת 1965 החל לפעול "בנק 'אגודת ישראל' בע"מ" כבנק מסחרי. במספר הבנקים למשכנתאות ולהשקעות לא חל שינוי. "אשראי וחיסכון של הציונים הכלליים, אגודה הדדית בע"מ" התמזגה עם "בנק זרובבל, אגודה שיתופית מרכזית בע"מ", ואילו האגודות: "קופה חקלאית ראשון לציון, אגודה הדדית בע"מ" ו"הלוחאה וחיסכון חקלאי, אגודה שיתופית הרצליה בע"מ" העבירו את עסקיהן הבנקאיים אליו. האגודה "אבן, אוצר בעלי נכסים, אגודה שיתופית לעזרה הדדית ולחיסכון בע"מ" קיבלה רישיון לנהל עסקים של קבלת כספים בפיקדון ושל מתן הלוואות כאחד, ואילו "קרן החקלאות הפרטית בע"מ" הפסיקה לנהל עסקים מן הסוג האמור.

(א) ביקורת

במשך שנת 1965 נערכו במוסדות הבנקאיים והכספיים 138 ביקורות. נושאי הביקורות היו מגוונים, וכללו ביקורות כלליות וכן ביקורות חלקיות בנושאים שונים, כגון נוהלי קופה, החזרות שיקים וסקר סליקת שטרי חוב. הממצאים הובאו לשימת ליבן של ההנהלות המרכזיות תוך הדגשת הצעדים, שיש לנקוט בהם כדי לתקן את הליקויים שנתגלו.

בדיקת החזרת השיקים נתרכזה בעיקר בסקירת הנוהלים הכלליים הקשורים בהחזרות שיקים; בחינת החשבונות של הלקוחות שהשיקים שלהם הוחזרו, ובכלל זה מצב ההתחייבות הכוללת.

האשראי המאושר, הביטחונות שנתקבלו וסיבות ההחזרה. ממצאי הביקורת העלו, כי בסניפי מוסדות בנקאיים מסוימים היו ליקויים בנוהלים הקשורים להחזרות שיקים, ובמקרים אחדים נמצאו חריגות ממסגרות האשראי שאושרו על ידי ההנהלות המרכזיות של המוסדות. סקרים על סליקת שטרי חוב נערכו בשני שלבים: השלב הראשון נערך לפני הפעלת הסליקה של שטרי חוב ביום א' בסיון תשכ"ה (1.6.65), ואילו השלב השני נערך לאחר תאריך זה. הסקרים, שנערכו בשלב הראשון, היו מכוונים לבחון את הצעדים המוקדמים שננקטו לקראת הפעלת סליקת שטרי חוב וכן כדי לתת הסברים בגין נוהלי הסליקה. הסקרים במסגרת השלב השני נועדו לבחון את נוהלי הביצוע של ההוראות השונות בגין סליקת שטרי חוב, לאחר הפעלתה.

(ב) הערבויות להבטחת אשראי

ביום ה' באדר א', תשכ"ה (7 בפברואר 1965) פורסם "צו הבנקאות (שיעורי ערבויות להבטחת אשראי), תשכ"ה-1965", אשר נכנס לתוקפו ביום כ"ז באדר א' תשכ"ה (1 במארס 1965). צו זה בא לקבוע את היקף הערבויות להבטחת אשראי, אשר מוסד בנקאי או כספי רשאי לתת. הוראות צו זה הוחלו על ערבויות להבטחת אשראי במטבע ישראל ובמטבע חוץ, למעט אותו חלק של ערבות להבטחת אשראי, אשר כנגדו קיימת ערבות בלתי תלויה של המדינה, הנהלת הסוכנות היהודית לא"י, מוסד בנקאי אחר בישראל, או של בנק מחוץ לישראל. כמו כן, הוצא ממסגרת הערבויות המוגבלות בצו, אותו חלק של ערבות להבטחת אשראי אשר כנגדו הופקד עירבון כסף או שניתן מלכתחילה לתקופה העולה על חמש שנים, ואשר יעמוד בתוקפו בתום שנתיים מהתאריך, שבו נעשה החישוב של יתרת הערבויות.

כמו כן נקבע בצו, כי יתרת הערבויות להבטחת אשראי, אשר מוסד בנקאי או כספי יהיה רשאי לתיתה בתאריך כלשהו, לא תעלה על הסכום השווה לפי שלושה מההון העצמי שלו, או לפי אחד וחצי מהנכסים הכספיים של הבנקים — המוגדרים בצו, באופן כללי, כמזומנים ופיקדונות (הכוונה למזומנים בקופה, פיקדונות בבנקים אחרים ובבנק ישראל) בניכוי פקדונות המוחזקים עבור מוסדות בנקאיים אחרים — לפי הסכום הקטן שביניהם. אם בחודש כלשהו עלתה יתרת הערבויות להבטחת אשראי על הסכום, שהותר לאותו מוסד לתיתו, יוכל אותו מוסד להקטין בחודש שלאחריו את יתרת הערבויות להבטחת אשראי, מתחת לסכום המותר לו באותו חודש בסכום העלייה שהיתה לו בחודש הקודם. אולם, אם לא עלה דבר זה בידיו, על המוסד לשלם לבנק ישראל 7 אחוזים לשנה מסכום העלייה הממוצעת ביתרת הערבויות להבטחת אשראי שהיתה לו בשני החודשים.

ביום ז' בכסלו תשכ"ו (1 בדצמבר 1965) פורסם תיקון לצו האמור שלפיו לא תעלה יתרת הערבויות להבטחת אשראי של בנקים שאינם עוסקים ב"עסקי בנק", כלומר בנקים למשכנתאות ולהשקעות, על 10 אחוזים מהונם. בחישוב יתרת הערבויות של בנקים אלה, הכלולה במסגרת, כפי שנקבעה לעיל, לא תילקח בחשבון ערבות או חלק של ערבות להבטחת אשראי, שניתנה מלכתחילה לתקופה העולה על ארבע שנים. תיקון זה לצו נכנס לתוקפו למפרע מיום כ"ז באדר א', תשכ"ה (1 במארס 1965).

לגבי מוסדות, שאצלם עלתה לפני כניסת הצו לתוקפו יתרת הערבויות להבטחת אשראי על הסכום המותר לפי הצו, נקבעו הוראות מעבר, שלפיהן הוטל על מוסדות אלה להקטין את סכום הערבויות העולה על המותר, בהדרגה, תוך שנה. אולם, במקרה שסכום הערבויות שעלה על הסכום המותר היה יותר ממחצית הערבויות להבטחת אשראי, שהוצאו על ידי מוסד מסוים, נקבע, כי אורכה של תקופת המעבר, להקטנת הסכום העולה על המותר, יהיה שנתיים.

(ג) הסחר בשטרות

בשנת 1965 נמשכה ההתרחבות בעסקות התיווך בשטרות (שטרות שנסחרו והלוואות שהועברו באמצעות המוסדות הבנקאיים). היתרה הכללית של עסקות אלו עלתה מ-613 מיליון ל"י בסוף

1964 ל-774 מיליון ל"י בסוף 1965 — עלייה בסך 161 מיליון ל"י, שהן 26 אחוזים, לעומת עלייה בסך 179 מיליון ל"י, שהן 41 אחוזים בשנת 1964.

יתרת העסקות שבוצעו ללא ערבותם של המוסדות הבנקאיים ירדה מסך 168 מיליון ל"י בסוף 1963 ל-148 מיליון ל"י בסוף 1964, אך היא עלתה בסוף 1965 ל-161 מיליון ל"י. חלקה של יתרה זו בכלל העסקות הנדונות המשיך לרדת והיה 21 אחוזים בסוף 1965, לעומת 24 אחוזים בסוף 1964 ו-39 אחוזים בסוף 1963.

בישיבת הוועדה המייעצת בעניינים הנוגעים לעסקי בנקאות, שהתקיימה ב-8 בנובמבר 1965, נידונה תופעת ביצוע עסקות תיווך בשטרות ללא ערבות, שנתגלתה בכמה מוסדות, והובע החשש, כי במקרה, שלווים מסויימים לא יפרעו שטרות שנמכרו בתיווך, לא יוכלו המשקיעים לקבל את כספם בחזרה. הוועדה המייעצת המליצה, לדרוש מכל המוסדות המבצעים עסקות תיווך ללא ערבות, להקטין את העסקות הללו בהדרגה עד לחיסולן הסופי. הודגש, כי טובת הציבור והמוסדות הבנקאיים גם יחד מחייבת לבצע את כל עסקות התיווך אך ורק בערבות.

(ד) מאזנים שנתיים של הבנקים המסחריים

בשנים קודמות נשמעה ביקורת על כך, שלא קיים טופס אחיד, שעל פיו חייבים הבנקים לערוך את מאזניהם השנתיים, עובדה שאינה מאפשרת השוואה בין הנתונים שאותם מפרסמים בנקים שונים (עקב הכללת כמה פריטי מאזן בסעיף אחד), ואינה מאפשרת, בכמה מהמקרים, לקבל תמונה ברורה על הרכב הנכסים וההתחייבויות שלהם.

הוועדה המייעצת בעניינים הנוגעים לעסקי בנקאות דנה בנושא זה והגיעה למסקנה, כי יש לבקש מהבנקים, לערוך את מאזניהם בצורה אחידה, לפי דוגמא, שעליה סוכם בוועדת משנה שלה. לאחר התייעצויות נוספות עם ועדת הקשר של לשכת רואי החשבון בישראל וכן עם הוועד הפועל של איגוד הבנקים בישראל, שלח המפקח על הבנקים ב-7 בדצמבר 1965 חוזר לכל הבנקים המסחריים, שבו ביקש לערוך את מאזניהם השנתיים, החל במאזן לסוף שנת 1965, לפי ההנחיות ודוגמת המאזן שצורפו לחוזר.

(ה) הכוונת האשראי

מחלקת הפיקוח על הבנקים טיפלה בהכוונת האשראי הניתן על ידי המוסדות הבנקאיים והכספיים ופעולותיה רוכזו בעיקר בהרחבת הקרנות למימון היצוא.

כדי לעודד מוסדות בנקאיים להגדיל את השתתפותם בקרנות למימון היצוא הוקטן שיעור הריבית, שהמוסדות הבנקאיים משלמים עבור פיקדונות הממשלה בקרנות למימון היצוא וכן על שטרות שנוכו בבנק ישראל, מ-2 אחוזים לחצי אחוז לשנה, וזאת, החל ב-15 בפברואר 1965.

במסגרת הקרן למימון היצוא התעשייתי (שאינה כוללת את מימון היהלומים) הגיע מימון הייצור והקניות המקומיות בסוף שנת 1965 ל-76.0 מיליון ל"י, לעומת 59.0 מיליון ל"י בסוף 1964, ומימון משלוחים הגיע בסוף 1965 לסך 47.1 מיליון ל"י, לעומת סך 37.5 מיליון ל"י בסוף שנת 1964. יתרת המימון מקרן זו הגיעה איפוא בסוף 1965 ל-123.1 מיליון ל"י, לעומת סך 96.5 מיליון ל"י בסוף 1964, כלומר חלה עלייה ב-26.6 מיליון ל"י, שהן 27.6 אחוזים.

החל ב-1 בספטמבר 1965, הוכנסו שינויים בתנאי המימון של תעשיית היהלומים. לגבי מימון לעיבוד יהלומים גולמיים, שנמסרו ליהלומן בנאמנות, נקבעה לכל יהלומן מכסת אשראי בהתחשב במספר העובדים במפעלו, בסוג החומר שאותו הוא מעבד ובמחירו. במסגרת מכסה זו, רשאי כל יהלומן לקבל מימון בסכום, שאינו עולה על 95 אחוזים מערך היהלומים שנמסרים לו בנאמנות על ידי הבנק לשם עיבודם. לגבי מתן אשראי כנגד יהלומים גולמיים או מלוטשים, הנמסרים בנאמנות לשם הצגתם למכירה, נקבעה תקופת אשראי של שבוע ימים, עם אפשרות להאריכה לשבוע נוסף, אם היהלומן יציג את היהלומים בתום השבוע הראשון בפני הבנק המממן.

כתוצאה מהשינויים בתנאי המימון של תעשיית הילומים ומן ההקטנה במלאי של יהלומים גולמיים ומלוטשים, קטנה יתרת האשראי, שניתן ליהלומנים במסגרת הקרן למימון היצוא, והגיעה לסך 88.1 מיליון ל"י בסוף 1965, לעומת סך 113.3 מיליון ל"י בסוף שנת 1964, כלומר חלה הקטנה במימון זה בסך 25.2 מיליון ל"י.

בנוסף למימון במסגרת הקרן הנזכרת, ניתן, באישור בנק ישראל, אשראי במטבע חוץ למימון יצוא, שהסתכם בסוף שנת 1965 ב-31.5 מיליון ל"י, לעומת סך 36.8 מיליון ל"י בסוף שנת 1964. מתוך היתרה הכוללת בסוף שנת 1965 ניתנו 23.6 מיליון ל"י ליהלומנים, והיתר ניתן לחברות יצוא, בעיקר למימון משלוחי יצוא.

הקרן למימון יצוא חקלאי, אשר נועדה בשנת 1964 למימון משלוחי יצוא בלבד, הורחבה גם לגבי מימון גידולים חקלאיים המיועדים ליצוא. יתרת האשראי מקרן זו הגיעה בסוף שנת 1965 לסך 6.9 מיליון ל"י, לעומת 4.0 מיליון ל"י בסוף שנת 1964.

החל ב-1 בדצמבר 1965, הופעלה קרן למימון התיירות, אשר במסגרתה אושר אשראי לבתי מלון לתיירים ולמובילי תיירים על פי המלצת משרד התיירות. ההסדרים, לגבי מקורות המימון ושיעורי הריבית בקרן זו, זהים לאלה הקיימים בקרנות האחרות למימון היצוא.

הוחלט להגדיל את הקרן להון חוזר לתעשייה (קרן ב') בסך 40 מיליון ל"י. בהתאם לכך, שונה, החל ב-1 ביוני 1965, תנאי ההשתתפות בקרן על ידי הגדלת חלקם של המוסדות הבנקאיים באשראי, שניתן מחוץ למסגרת הנזילות, ל-50 אחוזים במקום 33.3 אחוזים מיתרת האשראי בקרן. חלקם של המוסדות באשראי, שאינו משוחרר מנזילות, הוקטן משליש לרבע, וכן הוקטן חלקם של הממשלה ובנק ישראל יחד משליש מיתרת האשראי בקרן לרבע. הריבית, שמשלמים המוסדות הבנקאיים על חלקם של הממשלה ובנק ישראל בקרן, הוקטנה, עם זאת, מ-6.5 אחוזים לשנה ל-6 אחוזים לשנה.

בתיאום עם משרד המסחר והתעשייה, נקבעו הנחיות לטיפול בבקשות להלוואות מהקרן. לפי הנחיות אלו, זכאים מפעלים באזורי פיתוח, מפעלים המייצאים חלק מתוצרתם לחוץ לארץ וכן מפעלים המבצעים משימות מועדפות למשק, בהתאם למדיניות הממשלה, לפנות לקרן לשם קבלת אשראי.

מחדש יוני 1965 ועד לסוף שנת 1965 אושרו הלוואות חדשות בסך 20.7 מיליון ל"י, במסגרת הקרן להון חוזר לתעשייה. יתרת ההלוואות בקרן זו הגיעה בסוף שנת 1965 ל-19.9 מיליון ל"י, לעומת 8.3 מיליון ל"י בסוף שנת 1964.

(ו) ריכוז אינפורמציה

המוסדות הבנקאיים מגישים למחלקת הפיקוח על הבנקים, אחת לשלושה חדשים, נתונים על לווים, שקיבלו אשראי בסך 100,000 ל"י ומעלה. בסוף 1965 היה אשראי זה 66 אחוזים מכלל האשראי שניתן על ידי המוסדות הבנקאיים לציבור. המחלקה מרכזת נתונים אלה וממציאה לכל המוסדות הבנקאיים המדווחים פרטים על סכום חובותיהם של לווים אלה מבין לקוחותיהם.

(ז) רשימה של חותמי שטרי חוב שלא פרעו את שטרותיהם ביום הפירעון

עם הפעלת הסליקה של שטרי חוב ביום 1 ביוני 1965, מרכזת מחלקת הפיקוח על הבנקים נתונים על חותמי שטרות שלא פרעו שטרותיהם ביום הפירעון, והיא שולחת אותם למוסדות המדווחים.

בחודשים יוני עד ספטמבר דיווחו המוסדות על שטרות שלא נפרעו, שסכומם היה 5,000 ל"י או יותר. בתקופה זו הגיע הממוצע השבועי של מספר השטרות, שעליהן דיווחו המוסדות, ל-174 וסכומם הגיע ל-1.5 מיליון ל"י.

לוח כ"א-13

ריכוז אינפורמציה לגבי לווים גדולים, 1964 ו-1965

סוף 1965	סוף 1964	
37	37	מספר המוסדות הבנקאיים שדיווחו
1,507	1,439	מספר הלווים שעליהם נמסרה אינפורמציה
1,589.3	1,411.3	סך כל ההלוואות שנכללו בטפסי האינפורמציה (מיליוני ל"י)
65.8	66.5	חלקן בכלל ההלוואות שניתנו על ידי המוסדות הבנקאיים (אחוזים)

לאחר כמה שבועות מיום הפעלת הסדר זה, חלה ירידה במספר השטרות הבלתי נפרעים, שעליהם דיווחו המוסדות הבנקאיים, ועל כן הוחלט, כי החל בחודש אוקטובר 1965, יכלול הדיווח שטרות שסכומם הגיע ל-3,000 ל"י ויותר. בחודשים אוקטובר עד דצמבר 1965 הגיע הממוצע השבועי של מספר השטרות שעליהם דיווחו המוסדות ל-406 וסכומם הגיע ל-2.8 מיליון ל"י.

לוח כ"א-14

דיווח על שטרי חוב שלא נפרעו במועד, 1.6.65 עד 7.1.66

ממוצע שבועי		סך כל השטרות		מספר השבועות	התקופה
סכום (אלפי ל"י)	מספר	סכום (אלפי ל"י)	מספר		
1,345	167	6,725	837	5	2.7.65-1.6.65
1,548	183	20,126	2,378	13	1.10.65-4.7.65
2,782	406	38,949	5,679	14	7.1.66-3.10.65
2,056	278	65,800	8,894	32	7.1.66-1.6.65

(ח) סניפי המוסדות הבנקאיים

בסוף שנת 1965 הגיע מספר סניפי המוסדות הבנקאיים בישראל, פרט למשרדיהם הראשיים, ל-668, לעומת 646 סניפים בשנת 1964. תוספת הסניפים בשנת 1965 הגיעה איפוא ל-22, לעומת תוספת 27 סניפים בשנת 1964.

ועדת המשנה לענייני סניפים של המועצה המייעצת של בנק ישראל דנה השנה בכ-250 בקשות של מוסדות בנקאיים לפתיחת סניפים חדשים, ובחודש ספטמבר המליצה בפני נגיד הבנק להתיר פתיחתם של 21 סניפים חדשים בשנת 1966. התיקון לפקודת הבנקאות, שלפיו מוסדר עניין מתן ההיתרים לפתיחת סניפים חדשים עמד לפוג ב-31.3.66, אולם בחוק לתיקון פקודת הבנקאות (מספר 8), שאישרה הכנסת בתחילת מארס 1965, הוארך תוקף ההסדר, בשינויים קלים, עד 30.6.71.

(ט) הוועדה המייעצת בעניינים הנוגעים לעסקי בנקאות

הוועדה קיימה דיונים בבעיות שונות הנוגעות למערכת הבנקאות. בין היתר, דנה הוועדה בקביעת מסגרת לערבויות להבטחת אשראי הניתנות על ידי המוסדות הבנקאיים והכספיים; הארכת תוקפן של הסמכויות למתן היתרים לפתיחת סניפים; מאזנים שנתיים של בנקים; הנהגת דיווח יומי במוסדות הבנקאיים ותיווך בשטרות ללא ערבותם של המוסדות הבנקאיים.

(י) הוועדה המייעצת לאשראי קואופרטיבי

הוועדה קיימה דיונים בעניינים הנוגעים לאשראי קואופרטיבי, והיא דנה, בין היתר, בקביעת מסגרת לערבויות להבטחת אשראי, שאותו נותנים המוסדות הבנקאיים, ובשינויים בהוראות הנזילות ובאשראי המוכוון.

9. המסקנות

(א) סליקת שטרי חוב

החל ביום 1.6.65, הופעלה סליקת שטרי חוב במסגרת המסקלות הקיימות, בהתאם לנוהלים שעובדו על ידי ועד המסקלה עוד בשנה הקודמת. הסדר חדש זה בא להבטיח נוהלי גבייה מסודרים של שטרות. לפי הנוהלים הקודמים, המוסד שקיבל את השטרות, נהג לשלוח "הודעות זיכוי" באמצעות המסקלה למוסד ששלח אליו את השטרות, כמובן, רק לאחר שגבה אותם. נוהג זה גרם לפיגור ניכר בין תאריך הפירעון הנקוב בשטר, תאריך גבייתו ותאריך משלוח הודעת הזיכוי. שטר שלא נפרע הוחזר לעיתים קרובות כפיגור רב לאחר מועד פירעונו. לפי ההסדר החדש, שטר, אשר נמסר למוסד בנקאי לגבייה, מתקבלת תמורתו תוך יום, או, במקומות מרוחקים, תוך יומיים מתאריך פירעונו, אם הוא נפרע במועד. אם השטר אינו נפרע ביום הפירעון, הוא מוחזר מיד. הנוהלים החדשים מאפשרים לחותם שטר לרכוז את כל השטרות שעליהם חתם, בסניף המוסד הבנקאי שבו מתנהל חשבונו. כן יכול החותם ליפות את כוחו של הבנקאי שלו, לחייב את חשבונו בסכום השטרות, שעליהם חתם, ביום פירעונם, ועל ידי כך למנוע מעצמו את הצורך בחיפוש אחרי שטרות שלו במוסדות בנקאיים שונים. כמו כן פטור הוא, על פי שיטה זו, מקבלת פניות בכתב ממוסדות שונים בקשר לפירעון השטרות. ניתן לציין, כי הפעלת הסליקה של שטרי חוב זכתה להצלחה, בעיקר תודות לשיתוף הפעולה מצד המוסדות הבנקאיים וחותמי השטרות, והביאה בזאת תרומה ניכרת לשיפור סדרי התשלומים במשק.

(ב) התנועה במסקלות

במשך שנת 1965 נמשכה ההאטה בקצב הגידול בסכום השיקים שעברו במסקלות. ביום 1 ביוני 1965 הוחל בסליקת שטרי חוב באמצעות המסקלות, כמתואר לעיל, והנתונים על התנועה במסקלות כוללים, החל בתאריך זה, גם את הסכומים של שטרי חוב שעברו במסקלה. יש לציין, כי חלק מהגידול שחל בסכום הממסרים, שהוצגו במסקלות בשנת 1965, נובע מהכללת הנתונים על שטרי חוב שעברו במסקלות.

סכום הממסרים שהוחזרו גדל לעומת שנת 1964 והגיע ל-4.4 אחוזים מסכום הממסרים שהוצגו, לעומת 3.5 אחוזים בשנת 1964. גידול זה, בשיעור ההחזרות, מבטא את השיעור הגבוה, יחסית, של החזרת שטרי חוב לעומת ההחזרות של שיקים.

כאמור, לפני הפעלת סליקת שטרי החוב, ב-1 ביוני 1965, נהגו המוסדות הבנקאיים להעביר את תמורת השטרות שגבו, על ידי הודעות זיכוי שעברו במסקלות. הפעלת הסליקה, שלפיה מתקבלת

לוח כ"א-15

תנועת הממסרים (למעט הודעות זיכוי) במסלקות, 1963 עד 1965
(מיליוני ל"י)

1965		1964		1963		
ממסרים שהוחזרו	ממסרים שהוצגו	שיקים שהוחזרו	שיקים שהוצגו	שיקים שהוחזרו	שיקים שהוצגו	
המסלקות העירוניות						
69	3,038	58	2,682	45	2,353	ירושלים
721	15,132	518	13,118	421	11,044	תל אביב
152	3,367	87	2,908	69	2,578	חיפה
942	21,537	663	18,708	535	15,975	סך הכול
—	36	—	25	—	16	המסלקות המקומיות **
942	21,573	663	18,733	535	15,991	כל המסלקות
העלייה לעומת השנה הקודמת:						
279	2,840	128	2,742			במיליוני ל"י
42.1	15.2	23.9	17.1			באחוזים

* החל ב-1.6.65 נכללים שמרי חוב, נוסף על שיקים.

** חזורות שיקים מתמסלקות המקומיות משתקפות במספרי החזורות של המסלקות העירוניות. בדצמבר 1963 התחילו לפעול כמה מסלקות מקומיות נוסף על המסלקות שפעלו קודם לכן.

התמורה על ידי הודעות חיוב, הביאה, ממילא, לירידה בסכום הודעות הזיכוי שעברו במסלקות בתל-אביב ובחיפה. בירושלים, לעומת זאת, נמשך הגידול בסכום הודעות הזיכוי שעברו במסלקה, כפי שנראה מהלוח, עקב הגידול בהעברות הממשלה ובנק ישראל באמצעות המסלקה.

לוח כ"א-16

סכום הודעות הזיכוי שעברו במסלקות, 1962 עד 1965
(מיליוני ל"י)

1965	1964	1963	1962	המסלקה
1,281	926	669	385	ירושלים
1,201	1,354	1,200	592	תל אביב
136	188	135	98	חיפה
2,618	2,468	2,004	1,075	כל המסלקות

10. חשבון הרווח וההפסד וחשבון חלוקת הרווחים

בשנת 1965 הגיעו רווחי בנק ישראל ל-34.5 מיליון ל"י, לעומת 25.0 מיליון ל"י בשנת 1964. גם ב-1965 היה הגידול הבולט ביותר בתקבולי הריבית עבור פיקדונות והשקעות בחוץ לארץ. הכנסות אלה, שהן במטבע חוץ, הסתכמו ב-1965 ב-75.6 מיליון ל"י, לעומת 61.8 מיליון ל"י בשנת

1964 — עלייה בסך 13.8 מיליון ל"י (4.6 מיליון דולר). הכנסות מריבית על ניכיון משנה, בלירות ישראליות ובמטבע חוץ, ירדו מ-11.2 מיליון ל"י ב-1964 ל-9.8 מיליון ל"י ב-1965. הוצאות הבנק על תשלומי ריבית, הוצאות המינהל והוצאות אחרות עלו מ-58.0 מיליון ל"י ב-1964 ל-61.4 מיליון ל"י ב-1965. העלייה העיקרית בהוצאות חלה בסעיף תשלומי ריבית למוסדות הבנקאיים. בהתאם להוצאות חוק בנק ישראל, מועבר הרווח הנקי של הבנק, במלואו, לאוצר המדינה, כהכנסה תקציבית.

11. המחקר הכלכלי

המחקר השוטף של ההתפתחויות בכלכלת ישראל, הנערך במחלקת המחקר, רואה אור, בחלקו, בדין וחשבון השנתי של הבנק, במחקרים התקופתיים, אותם מפרסמת המחלקה, ובפרסומים מיוחדים. ב-1965 ובתחילת 1966 פורסמו, בין השאר, המחקרים דלהלן:

א. התקציב הלאומי לשנת 1966/67: הוכן בשיתוף עם הרשות לתכנון כלכלי והיועץ הכלכלי לשר האוצר והוגש לכנסת ב-14 בפברואר 1966.

ב. סקירה פנימית תקופתית על ההתפתחויות הכלכליות העיקריות וכן סקירה תקופתית על ההתפתחויות בתחום המוניטארי.

ג. סקר התמורות הפינאנסיות בחברות התעשייה בישראל ב-1963.

ד. ניתוח ההכנסות וההוצאות של המוסדות הבנקאיים ב-1964.

ה. סקירה על המבנה הפינאנסי של הבנקים למשכנתאות, 1958 עד 1964.

ו. סקירה על התפתחות רכישת מצרכים בני קיימא בישראל.

ז. סקירה על בעיות מושגיות בחסכון משקי הבית בישראל.

ח. סקירה על הנפקות חדשות ורווחיות ההשקעות במניות, 1959 עד 1964.

ט. סקירה על שינויים באיכות תשומת העבודה בישראל, 1950 עד 1961.

י. סקירה על התפתחות המוסדות שלא למטרת רווח, 1957 עד 1964.

יא. מחקר, שנכתב בידי ד"ר פ. גינור, יועצת כלכלית לנגיד הבנק, על "השילומים והשפעתם על המשק הישראלי".

צוות במחלקת המחקר המשיך בפיתוח מודל רב ענפי לתכנון ועריכת תחזיות. במודל זה נעשו שימושים אחדים — כמה מהם על פי הזמנת משרדי ממשלה שונים.

סקר על המבנה הפינאנסי של בתי המלון בישראל בשנים 1962 ו-1963 הוכן במחלקת המחקר בשיתוף עם החברה לפיתוח התיירות, והאחרונה הוציאה את הסקר לאור. סקר דומה יוכן לגבי השנים 1964 ו-1965.

בין המחקרים הנערכים במחלקת המחקר, ואשר בחלקם עומדים לפני השלמה ופרסום, יש למנות את המחקרים דלהלן:

א. סקר חסכוניות משקי הבית בישראל: בעריכתו הוחל בשיתוף עם הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה במתכונת סקרים שנעשו בשנים 1957/58 ו-1958/59.

ב. מחקר זרמי הכספים במשק: את מסגרתו פיתחה כרמלה מוניטה ז"ל. הניתוח השוטף בתחום זה מופיע כסדרו בדו"חות השנתיים של הבנק, עתה נערך מחקר מקיף לשם ניתוח ותיאור הניסיון, שנרכש בתחום זה והשוואתו עם הנעשה בארצות אחרות.

ג. מחקר על הגורמים המשפיעים על הקצאת אשראי בנקאי לתעשייה (המחקר הושלם ב-1966).

ד. המשך המחקר בתחום השינויים במבנה הפינאנסי של התעשייה (עיקוב שוטף, ניתוח תקופתי וכן ניתוח נושאים כגון חסכון חברות התעשייה, אשראי הספקים והאשראי ללקוחות בתעשייה וכו'). במחקרים אחרים, שעליהם דווח בדו"חות שנתיים קודמים של הבנק, תימשך העבודה במשך שנת 1966.

ה. מהדורה חדשה, מורחבת ומעודכנת של ספרו של ד"ר א. ל. געתון "הון, תעסוקה ותפוקה בישראל".

12. פעולות הבנק כמייצג של המדינה כמוסדות פינאנסיים בינלאומיים

ב-31 במארס 1965 אישרה מועצת נגידי קרן המטבע הבינלאומית החלטת המגדילה, בין היתר, את מכסתה של ישראל בקרן מ-50 ל-90 מיליון דולר. ביוני 1965 הודיעה ישראל, באורח רשמי, באמצעות בנק ישראל, לקרן המטבע על הסכמתה להגדלת מכסתה. תמורת הגדלת המכסה שילמה ישראל לקרן המטבע הבינלאומית רבע מהתוספת, כלומר 10 מיליון דולר, בזהב, ואילו כנגד היתרה הפקידה שטרות לפירעון לפי דרישה וללא ריבית, בל"י. תשלומים אלה נעשו בסוף מארס 1966, ואז נכנסה לתוקפה המכסה המוגדלת של ישראל.

במקביל להגדלת המכסה בקרן המטבע, החליטה מועצת נגידי הבנק הבינלאומי לשיקום ולפיתוח ("הבנק העולמי") להציע לישראל, בין היתר, לחתום על 293 מניות נוספות בהון הבנק, בנות 100,000 דולר כל אחת. ישראל הודיעה לבנק על נכונותה לרכוש מניות אלו. התשלום עבור המניות נעשה אף הוא במארס 1966. אחת אחת מתמורת המניות שולם בדולרים של ארצות הברית; לגבי 9 אחוזים נוספים, ניתן שטר התחייבות לפירעון לפי דרישה וללא ריבית בל"י, ואילו 90 האחוזים הנותרים אינם עומדים לתשלום כלל אלא במקרה שנכסי הבנק העולמי לא יכסו את התחייבויותיו.

בספטמבר 1965 אישרה הנהלת הבנק העולמי מתן מלווה, בסך 20 מיליון דולר, לבנק לפיתוח התעשייה בישראל בע"מ, לתקופה של 20 שנה, בריבית בשיעור 5.25 אחוזים לשנה. הבנק לפיתוח התעשייה ישתמש בכספי מלווה זה לקידום תכניותיו לפיתוח והרחבת התעשייה בישראל. המלווה ניתן בערבותה של ממשלת ישראל, ואת המ"מ להשגתו ניהלה משלחת בראשות נגיד בנק ישראל. בדצמבר 1965 עמד נגיד בנק ישראל בראש משלחת ישראל למושב הוועדה הפינאנסית הקשורה במועצת הסחר והפיתוח של האו"מ, שהתכנסה לישיבתה הראשונה לאחר הקמתה, בוועידת ג'נבה ב-1964. אחד מהסעיפים העיקריים שעמד על סדר יומה של הוועידה היתה "תכנית הורוביץ" שהעלה בשעתו הנגיד, תכנית המכוונת ליצור מערכת ערבויות בינלאומיות לקרן השוואת ריבית, שבאמצעותן תוכלנה המדינות המתפתחות לגייס סכומים ניכרים בשוקי העולם. בפני הוועדה היו דו"ח הבנק העולמי על התכנית והערות הנגיד לגביה. בסיכום דיוניה בנושא, החליטה הוועדה: "א) להשאיר את הנושא על סדר יומה; (ב) לדרוש מהמזכיר הכללי של ועידת הסחר והפיתוח של האו"מ למנות, לאחר התייעצות עם הממשלות, מומחים בעלי ידע מיוחד בתחומי הפינאנסים והבנקאות, שישמשו בצורה אישית כחברים בקבוצת מחקר מיוחדת. קבוצה זו תבחן את האספקטים הכלכליים והפינאנסיים של תכנית הורוביץ, תכנית דומות, או שינויים אפשריים בהן, ובכלל זאת השפעתה האפשרית על אמצעים אחרים המכוונים להעמיד משאבים בתנאים מועדפים לרשות המדינות המתפתחות. הקבוצה תקבל לתשומת ליבה את דו"ח הבנק העולמי על תכנית הורוביץ; (ג) המזכיר הכללי יודיע לוועדה על התקדמות עבודה זו במושבה הקבוע הבא".

בספטמבר 1965 השתתפו נגיד בנק ישראל והמנהל הכללי של משרד האוצר (בהעדר שר האוצר) בוועידה השנתית של נגידי קרן המטבע הבינלאומית והבנק העולמי שהתקיימה בווינגטון. שר האוצר מייצג את ישראל בקרן המטבע הבינלאומית, ונגיד בנק ישראל — בבנק העולמי ובמוסדות המסונפים לו.

13. הוועדה המייעצת והמועצה המייעצת

הוועדה המייעצת והמועצה המייעצת קיימו דיונים על ההתפתחויות הכלכליות במשק, על יסוד סקירותיו של הנגיד, ודנו, בין היתר, בנושאים דלהלן: בעיות המדיניות המוניטארית; בעיית התיווך בשטרות והאמצעים להגבלת הערבויות להבטחת אשראי; בעיות מערכת הבנקאות; יחסי הבנק

עם מוסדות פינאנסיים בינלאומיים; ניהול יתרות הבנק במטבע חוץ ודרכי השקעתן וענייני מינהל הבנק. הוועדה המייעצת והמועצה המייעצת אישרו את מאזן הבנק לסוף שנת 1964 ואת חשבון הרווח וההפסד לתאריך זה, וכן את התקציב המינהלי של הבנק לשנת 1965. המועצה המייעצת סמכה את ידיה על הנפקת מטבע הזיכרון בשנת 1965. כנדרש לפי חוק בנק ישראל.

ב-20 לפברואר 1966 מינתה הממשלה, לפי סמכותה, בהתאם לחוק בנק ישראל, את חבר הכנסת זאב שרף לחבר הוועדה המייעצת והמועצה המייעצת, במקום חבר הכנסת חיים צדוק, שפרש מהן, עם מינויו כשר המסחר והתעשייה.

14. הנגיד ועובדי בנק ישראל

ב-9 באוגוסט 1965 נפתחה בירושלים ועידת רחובות השלישית, שקיימה מושביה בירושלים וברחובות ונעלה בירושלים ב-18 באוגוסט. הוועידה אורגנה על ידי "ועדת ההמשך לוועידת רחובות" יחד עם האוניברסיטה העברית, בנק ישראל ומכון ויצמן למדע. יושבי ראש הוועדה המכינה לוועידה היו מר אבא אבן, אז סגן ראש הממשלה, נגיד בנק ישראל מר דוד הורוביץ ופרופ' דן פטינקין, דיקן בי"ס קפלן לכלכלה ומדעי החברה באוניברסיטה העברית בירושלים. נושא הוועידה היה הבעיות הפיסקאליות והמוניטאריות של המדינות המתפתחות, ובמסגרתה הוגשה שורה ארוכה של מחקרים שהוכנו במיוחד עבור הוועידה בידי משתתפיה – כלכלנים, בעיקר מאוניברסיטאות במדינות המפותחות, מחד גיסא, ואנשי כלכלה, פינאנסיים וממשל מן המדינות המתפתחות, מאידך גיסא. השגת המפגש ביניהם היתה אחת ממטרות הוועידה. את תכנית הוועידה הכין צוות מיוחד שאת הרכבו קבעו הנהלת בית הספר על שם קפלן של האוניברסיטה העברית ומחלקת המחקר של בנק ישראל. מר מאיר חת, כלכלן בכיר במחלקת המחקר, שימש כמתאם המזכירות המדעית של הוועידה, שרוב חבריה נמנו על צוות המחלקה. נגיד בנק ישראל נשא את הרצאת הפתיחה בוועידה, ובמסגרת דיוניה נערך גם דיון ב"תכנית הורוביץ", שהוזכרה לעיל.

ד"ר מ' ברונ, מנהל משותף של מחלקת המחקר, יצא לשמש במשך שנה כפרופסור אורח בכלכלה במכון הטכנולוגי של מסצ'וסטס וכן לעריכת מחקר במסגרת המחלקה לכלכלה של אוניברסיטת הרווארד.

מר ד' גולן פרש מתפקידו כיועץ בכיר לנגיד עם מינויו כמנהל הכללי של משרד המסחר והתעשייה.

ד"ר ב' וטרמן סיים את תפקידו כמנהל בכיר של מחלקת הבנקאות ומונה כיועץ בכיר לנגיד. מר צ' זוסמן, מנהל משותף של מחלקת המחקר, סיים תקופת השתלמות בבריטניה וחזר לעבודתו בבנק.

מר י' מילוא, שהושאל בשעתו למשרד החוץ, השלים את תקופת כהונתו כיועץ כלכלי בשגרירות ישראל בפריס, ומונה, עם שובו לבנק, כמנהלה הבכיר של מחלקת הבנקאות, נוסף על תפקידו הקודם – כמנהל מינהל מילווה המדינה.

חברי סגל הבנק השתתפו, בין היתר, במשלחת ישראל לוועידת האו"ם לסחר ולפיתוח בג'נבה ובמושבי ועדותיה.

כבשנים קודמות, המשיך בנק ישראל לעסוק בפעולות הדרכה וסיוע לעובדי בנקים מרכזיים במדינות מתפתחות, הן בישראל והן במדינותיהם.

חילוקי דעות לגבי פירוש חוזה העבודה בין בנק ישראל ועובדיו, על רקע ההתפתחויות במערכת השכר במשק בשנים 1964 ו-1965, גרמו ליצירת סכסוך עבודה בבנק, שנמסר בתחילת 1966, על דעת שני הצדדים, להכרעתו של בורר.